

УДК 378.4:811

DOI: 10.31652/2412-1142-2020-57-125-130

Можаровська Олена Едуардівна

кандидат педагогічних наук, старший викладач

Вінницького національного аграрного університету, м. Вінниця, Україна

ORCID 0000-0002-1095-3142

mozharovskaya1968@gmail.com

НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Анотація. Стаття розкриває суть проблеми навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування студентів технічних освітніх закладів. Визначено та охарактеризовано поняття «фахівець». Професійно орієнтоване іншомовне спілкування розглядається як необхідний інструмент професійного та особистісного розвитку фахівця, а також як інструмент його майбутньої професійної діяльності. Акцентується увага на специфіці професійно орієнтованого іншомовного спілкування, яка передбачає розвиток у студентів комунікативних компетенцій, основу яких складають сформовані комунікативні вміння. Аналізуються особливості іншомовної підготовки майбутніх технічних фахівців. Виділені декілька основних положень для досягнення необхідного рівня володіння професійно орієнтованого іншомовного спілкування. Обґрунтовано значимість диференційованого навчання іншомовного спілкування в групах. Підкреслено, що мова є формою існування свідомості, засобом формування і, одночасно, існування думок. Автор зазначає, що в технічному освітньому закладі іноземна мова як дисципліна, а саме професійно орієнтована іноземна мова, є «сполучною ланкою» професійного і гуманітарного знання, що сприяє збереженню цілісності професійної та іншомовної складових у навчанні. Відзначається важливість створення умов для подолання студентами мовного бар'єру. Наголошено, що організація процесу навчання іншомовного спілкування в технічному фаховому навчальному закладі є актуальним завданням сьогодення і розглядається з позицій підвищення результативності професійної освіти майбутніх технічних фахівців.

Ключові слова: професійно орієнтоване іншомовне спілкування, іноземна мова, фахівець, професійна діяльність, технічний навчальний заклад.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Говорячи нині про професійно орієнтоване іншомовне спілкування, не можна не сказати про його специфіку, що передбачає розвиток у студентів комунікативної компетенції, основу якої складають комунікативні вміння, сформовані на базі мовних, а також лінгвістичних і країнознавчих знань. Оскільки останнім часом значимість застосування професійно орієнтованого іншомовного спілкування дуже велика, викладачі іноземної мови повинні прагнути більш високого рівня підготовки студентів.

Очевидно, що за недостатнього рівня формування в студентів технічних освітніх закладів комплексу вмінь професійно орієнтованого іншомовного спілкування, виникає проблема якості підготовки студентів як майбутніх професійних фахівців, а також можливості ефективно функціонувати під час міжкультурних ділових контактів.

Проте, в наш час від сучасного фахівця потрібна висока професійна мобільність, широта кругозору, гнучкість розуму, прагнення до новаторства, постійна увага до новинок іноземної науково-технічної літератури. Професійно орієнтоване іншомовне спілкування як інструмент професійного та особистісного розвитку фахівця, таким чином, стає інструментом його діяльності. Технічно-теоретичні та практичні знання, отримані в навчальному закладі, повинні не тільки стимулювати й мотивувати діяльність фахівця в плані перетворення навколишнього світу, а й постійно спонукати до самовдосконалення. У здійсненні цього значна роль відводиться гуманітарним дисциплінам, іноземним мовам у тому числі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велике значення для вивчення сучасних тенденцій розвитку вищої професійної освіти в процесі нашого дослідження мали праці Є. В. Бондаревської, Р. С. Гуревича, М. Ю. Кадемії, М. В. Кларіна, Є. В. Ткаченко. Під час аналізу проблем розвитку професійної освіти для нас важливим були точки зору науковців Е. Ф. Зеєра, Н. Е. Касаткіної, Є. О. Клімова, В. В. Краєвського, Н. В. Кузьміної, Ю. О. Лаврікова, А. К. Маркової, Л. Г. Соломко.

Значний досвід теорії навчання іншомовної діяльності в навчальному процесі, а також досвід навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування студентів технічних освітніх закладів висвітлено в працях В. Г. Волошина, Н. Д. Гальської, І. А. Зимньої, О. М. Леонтьєва, Н. О. Мальцевої.

Мета статті полягає у визначенні специфіки навчання майбутніх технічних фахівців іншомовного професійного спілкування, а також шляхів покращення педагогічних умов щодо їхньої фахової підготовки.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Оскільки ми розглядаємо професійно орієнтоване спілкування як інструмент професійної діяльності майбутнього фахівця, то вважаємо за необхідне більш детально зупинитися на деяких точках зору про поняття «фахівець», яке, базуючись на тій чи іншій ідеї, мало на різних етапах дослідження різне тлумачення в педагогіці. Це можна пояснити тим, що в характеристиці фахівця в педагогічній теорії з позицій його підготовки є свої особливості, оскільки ми маємо справу з різноманітними, соціально зумовленими, а тому специфічними відносинами.

Безсумнівно, в це поняття, перш за все, входить придбання професійних знань, умінь, навичок у відповідній сфері діяльності. Проте, визначення «фахівець» дослідники цієї проблеми вкладають різний зміст.

Ю. О. Лавріков вкладає в поняття «фахівець»: «... а) функціональну сутність фахівця; б) широту його професійного профілю; в) професійні характеристики; г) експертні оцінки і прогнози розвитку його діяльності на найближчу й віддалену перспективу; д) схеми навчальних дисциплін з урахуванням їх обсягу та співвідношенням» [2, с. 19]. І. І. Сігов вважає, що необхідно представити образ фахівця і точно сформулювати в конкретній документації, яким він повинен бути для певного періоду часу. На його думку, образ фахівця, перш за все, включає паспорт фахівця як опис об'єктивних вимог до нього [4, с. 8]. Звичайно, під час підготовки фахівця однієї з ключових позицій є формування особистості професіонала, яке в рамках нашого дослідження ми також пов'язуємо з формуванням умінь професійно орієнтованого іншомовного спілкування.

Необхідно відзначити, що іноземна мова як дисципліна в технічному навчальному закладі є найважливішим фактором культурної освіти. Одночасно іноземна мова виконує ще одну важливу функцію, а саме, функцію гуманізації вищої освіти студентів технічних навчальних закладів. Мова є формою існування свідомості, засобом формування і, одночасно, існування думок. Під час навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування (а для нас важливий саме технічний навчальний заклад) викладається не просто іноземна мова, а більше здійснюється введення майбутніх фахівців у контекст техніки. Розгляд фактів, їх аналіз, інтерпретація основних закономірностей розвитку техніки з філософських позицій іманентного зв'язку «людина - техніка» допомагає майбутньому фахівцю сприймати техніку за критеріями загальнолюдських цінностей і культури.

Особливості підготовки технічних фахівців як стратегії професійної освіти на рівні міжнародного диплома стали за кордоном предметом активного обговорення викладачів, психологів, соціологів. Акцент робиться на тому, що екстра функціональні компетенції фахівців, які є нематеріальним ресурсом їх ефективної професійної діяльності, формують значимий професійний потенціал, що забезпечує конкурентну перевагу на ринку праці. Серед

програм, розроблених останнім часом у провідних центрах освіти та підготовки фахівців (Сполучені Штати, Німеччина, Швейцарія та ін.), пропонуються такі програми, які головною метою вважають формування й розвиток лідерських якостей фахівця, а також удосконалення компетентностей, необхідних у професійній діяльності. До таких найважливіших якостей серед інших віднесено вміння спілкуватися.

У традиційній вітчизняній підготовці фахівців останнім часом об'єктом наукового вивчення, предметом обговорення і методичних дискусій актуальним стало питання про пошук можливостей вирішення цих завдань. Задовольняючи комунікативні потреби майбутнього фахівця щодо професійно орієнтованого іншомовного спілкування, ми маємо право говорити про розвиток мовної особистості, яка характеризується не тільки тим, що вона знає про мову, а й тим, що вона може з цим робити [5].

Теоретичні та практичні дослідження з проблем навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування [1], власний практичний педагогічний досвід дозволили на підставі аналізу зробити висновок, що професійно орієнтоване іншомовне спілкування є інструментом професійного та особистісного розвитку фахівця, що володіє комплексом умінь комунікативного характеру, який проявляється в професійно значущих ситуаціях під час вирішення управлінських завдань і міжкультурної взаємодії.

Розглядаючи комунікативну компетентність, ми відзначаємо її головну ознаку: надпредметну, тобто вона багатофункціональна, міждисциплінарна. Як і будь-яка компетентність, вона вимагає значного інтелектуального розвитку: абстрактного мислення, саморефлексії, визначення своєї власної позиції, самооцінки, критичного мислення та ін. [3].

У процесі спеціальної підготовки студентів іноземна мова стає засобом придбання комунікативної компетентності фахівця, інструментом його ефективної професійної діяльності. Це положення ми визначаємо як придбання одного з професійно значущих якостей фахівця. Формуючи навички та вміння професійно орієнтованого іншомовного спілкування, ми вчимо студентів практичного володіння іноземною мовою. Оскільки багато підприємств використовують у своєму виробництві закордонні технології, досвід, мають іноземних партнерів, то володінню іноземної мови відводиться особливе місце серед професійно значущих якостей сучасних фахівців. Володіння навичками й вміннями професійно орієнтованого іншомовного спілкування істотно розширює професійну компетентність фахівця, підвищує його конкурентоспроможність на ринку праці. Тому для нас вихідною позицією під час підготовки фахівця є диференційоване навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування в групах.

Очевидно, що освіта є відображенням культури певного періоду в суспільстві, а взаємозв'язок культури й освіти проявляється в тому, що про рівень виховання та освіченості можна судити через рівень культури в суспільстві, і навпаки. Процес професійної підготовки фахівця (у тому числі навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування) як процес його професійно особистісного становлення ми розглядаємо з позицій культуuroобразуючого характеру освіти. Це передбачає розробку конкретних підходів, методів і принципів у навчанні та вихованні.

Вибір мети навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування майбутніх фахівців у технічному освітньому закладі визначається роботодавцем, тобто соціальним замовленням. Важливо, щоб фахівець, випускник технічного навчального закладу, володів іноземною мовою в тому обсязі, який дозволяє вирішувати йому професійні завдання. Іншими словами, після закінчення навчального закладу випускник повинен не тільки володіти спеціальними знаннями, а й бути підготовлений здійснювати професійну діяльність у більш широкому сенсі, вміти користуватися іноземними джерелами, розуміти спеціальну наукову літературу. Зростає необхідність як в усному спілкуванні, так і в наявності навичок письма: ділові зустрічі, контакти, обговорення умов контрактів, вивчення специфікацій, електронні повідомлення – фахівець повинен бути готовий до всього. У професійній діяльності рівень

компетентності залежить від уміння людини реалізувати себе через спілкування: встановити ділові контакти, зробити самопрезентацію або доповідь, захистити проєкт і т.п.

Виходячи з цього, ми виділили декілька основних положень для досягнення цього рівня, а саме:

- формування в студентів комунікативно достатніх умінь у говорінні, аудіюванні, читанні та письмі;
- створення компенсаторних стратегій та розвиток уміння виходити з положення при дефіциті мовних засобів;
- розвиток уміння вчитися.

Орієнтація сучасної методики навчання іноземним мовам на принцип комунікативності [1, 5] передбачає широке використання на уроці навчально-мовних ситуацій, які являють собою сукупність мовних і немовних умов, поставлених нами студенту, необхідних і достатніх для того, щоб він правильно здійснив мовленнєву дію відповідно до наміченого нами комунікативного завдання.

До вказаних умов навчально-мовних ситуацій відносять: мотиваційно-цільові фактори, загальний контекст діяльності, ролі, взаємини комунікантів і їх кількість, тему розмови, комунікативні завдання.

Та чи інша зміна цих умов впливає на продукт мовної дії, її мету, програму, операційну структуру. Це робить навчально-мовні ситуації незамінними під час вирішення великої кількості завдань, що виникають у процесі диференційованого навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування.

Навчально-мовленнєва ситуація стає дієвим стимулом до спілкування іноземною мовою тільки в тому випадку, якщо вона близька кожному студенту по тих складових, які вона включає, по діяльності, яку вона покликана обслужити, за способом її формулювання, за характером комунікативного завдання і т.п. Отже, під час підбору і розподілу навчально-мовленнєвих ситуацій викладачеві необхідно брати до уваги індивідуальні особливості студентів, здійснювати диференційоване навчання. Аналізуючи це питання ми з'ясували, що більшість викладачів вважають, що диференційоване навчання є однією з форм підвищення результативності навчання студентів технічних навчальних закладів професійно орієнтованого іншомовного спілкування. Відзначається важливість створення умов для подолання студентами бар'єру мовної та психологічної невпевненості, значущість обліку їхніх індивідуальних можливостей. Практично у всіх групах викладачі стикаються з ситуацією, коли всередині однієї підгрупи навчаються студенти з різним рівнем мовної підготовки.

Як бачимо, це вказує на необхідність врахування не тільки різного рівня попередньої мовної підготовки студентів, а й різного визначення ними перспектив застосування умінь іншомовного спілкування в майбутній професійній діяльності. Зазначається доцільність алгоритмізації процесу навчання, що дозволяє зняти деякі проблемні питання в процесі навчання. Основна частина викладачів вважає, що в процесі навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування важливо формувати й самооціночні вміння поряд із практичними та когнітивними вміннями.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На підставі аналізу, а також теоретичних і практичних досліджень, були зроблені висновки: 1) професійно орієнтоване спілкування є інструментом професійного та особистісного розвитку фахівця; 2) головною ознакою комунікативної компетентності є надпредметна (багатофункціональна, міждисциплінарна).

Виділені основні положення щодо досягнення високого рівня комунікативної іншомовної компетентності майбутніх фахівців у технічному освітньому закладі, а саме: а) формування достатніх умінь у говорінні, аудіюванні, читанні, письмі; б) створення компенсаторних стратегій; в) розвиток уміння вчитися.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, навчання іншомовного спілкування це специфічний процес, в якому головне – формування вмінь і навичок користування іноземною мовою як засобом спілкування в межах тієї тематики, яку передбачає програма. Організація процесу навчання іншомовного спілкування в технічному фаховому навчальному закладі є актуальним завданням сьогодення й розглядається з позицій підвищення результативності професійної освіти майбутніх фахівців.

Професійно орієнтоване іншомовного спілкування ми визначаємо як інструмент професійного та особистісного розвитку фахівця, що володіє комплексом умінь комунікативного характеру, який проявляється в професійно значущих ситуаціях під час вирішення управлінських завдань і міжкультурної взаємодії.

У технічному навчальному закладі іноземна мова як дисципліна, а саме професійно орієнтована іноземна мова, є «сполучною ланкою» професійного і гуманітарного знання, що сприяє збереженню цілісності професійної та іншомовної складових в навчанні. Іноземна мова сприяє становленню професійно-суб'єктної позиції майбутнього фахівця, розвиває його емоційну та інтелектуальну сферу, підвищує потребу й інтерес до здобування нових знань, що дозволяє вважати професійно орієнтоване іншомовне спілкування інструментом діяльності майбутнього фахівця.

Під навчанням іншомовного спілкування студентів технічних навчальних закладів розуміється дидактично організований освітній процес, заснований на диференціації навчання і реалізується комплексом навчальних і компенсаційно-навчальних стратегій, що дозволяє студентам подолати бар'єр мовної та психологічної невпевненості через різного рівня попередньої підготовки, здобути уміння іншомовного спілкування, самостійно визначивши перспективи їх застосування в майбутній професійній діяльності.

Дане дослідження не вичерпує практичні проблеми навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування студентів технічних освітніх закладів. Подальший дослідний інтерес може бути направлений на більш глибоку розробку та обґрунтування варіативних форм і технологій диференційованого навчання та індивідуалізації процесу формування вмінь і навичок професійно орієнтованого іншомовного спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Гализина Е. Г. Формирование общекультурной и профессиональной компетенций при обучении иностранному языку в неязыковом вузе. / Научный альманах, 2015. № 9 (11). (Science almanac). – С. 1474-1479. По материалам международной научно-практической конференции «Современное общество, образование и наука». – Тамбов, 30 сентября 2015.
- [2] Лавриков. Ю. А. О модели профессиональной подготовки экономиста. Улучшение подготовки экономистов и экономической подготовки инженеров. / Ю. А. Лавриков. – Л., 1973. – 195 с.
- [3] Сигов И. И. Проблемы разработки конкретного содержания моделей специалистов широкого профиля. / И. И. Сигов. – Л., 1974. – 289 с.
- [4] Мальцева Н. А. Система языкового образования в неязыковых специализированных вузах (на материале английского языка): автореф. дис. ... доктора пед. наук / Н. А. Мальцева. – М., 2007.
- [5] Gudykunst W. Communicating with Strangers / W/ Gudykunst, Y. Y. Kim. – New York, 1992. – pp. 14-16.

TRAINING OF PROFESSIONALLY ORIENTED FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATION OF STUDENTS OF TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Mozharovska Olena E.

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Senior lecturer

Vinnitsia National Agrarian University,

Vinnitsia, Ukraine

ORCID 0000-0002-1095-3142

mozharovskaya1968@gmail.com

Abstract. The article reveals the essence of the problem of teaching professionally oriented foreign language communication the students of technical educational establishments. The term "specialist" is defined and characterized. Professionally oriented foreign language communication is considered to be as a necessary way for professional and personal development of a specialist, as well as a way for his future professional activity. Emphasis is placed on the specifics of professionally oriented foreign language communication, which involves the development of students' communicative competences, the basis of which are the formed communicative skills. The features of foreign language training of future technical specialists are analyzed. There are several basic points to achieve the required level of proficiency in professionally oriented foreign language communication. The significance of differentiated learning of foreign language communication in groups is substantiated. It is emphasized that language is a form of existence of consciousness, a means of formation and, at the same time, an existence of thoughts. The author points out that a foreign language as a discipline, namely professionally oriented foreign language, is a "connecting link" of professional and humanitarian knowledge in technical educational establishments, which helps to preserve the integrity of professional and foreign language components in teaching. The importance of creating conditions for students to overcome the language barrier is noted. It is emphasized that the organization of the process of teaching foreign language communication in a technical professional educational establishment is an urgent task nowadays and is considered from the point of view of improving the efficiency of professional education of future technical specialists.

Key words: professionally oriented foreign language communication, foreign language, specialist, professional activity, technical educational establishment.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Galizina E. G. Formirovanie obschekulturnoy i professionalnoy kompetentsii pri obuchenii inostrannomu yazyku v neyazykovom vuze. / Nauchny almanakh, 2015. № 9 (11). (Science almanac). – S. 1474-1479. Po materialam mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii «Sovremennoe obshchestvo, obrazovanie i nauka». – Tambov, 30 sentyabrya 2015.
- [2] Lavrikov. Yu. A. O modeli professionalnoy podgotovki ekonomista. Uluchshenie podgotovki ekonomistov i ekonomicheskoy podgotovki inzhenerov. / Yu. A. Lavrikov. – L., 1973. – 195 s.
- [3] Sigov I. I. Problemy razrabotki konkretnogo soderzhaniya modeley spetsialistov shirokogo profilya. / I. I. Sigov. – L., 1974. – 289 s.
- [4] Maltseva N. A. Sistema yazykovogo obrazovaniya v neyazykovykh spetsializirovannykh vuzakh (na materiale angliyskogo yazyka): avtoref. dis. ... doktora ped. nauk / N. A. Maltseva. – M., 2007.
- [5] Gudykunst W. Communicating with Strangers / W/ Gudykunst, Y. Y. Kim. – New York, 1992. – pp. 14-16.